

Maksutase ja ulkomainen varallisuus

Kuvaus

Sisällysluettelo

Maksutase ja ulkomainen varallisuus	1
Kuvaus.....	1
Yleistä	2
Lainsäädäntö.....	2
Tilaston tuottamisvastuu.....	2
Tilastojen julkaisu ja saatavuus.....	4
Julkaisuaikataulu	4
Tilastojulkaisujen saatavuus.....	4
Tilastojen valmistuminen ja korjaukset.....	4
Käsitteet, tietolähteet ja laadintamenetelmät	5
Vaihtotase.....	5
Tavarakauppa.....	5
Palvelut	5
Tuotannontekijäkorvaukset.....	6
Tulonsiirrot	7
Pääomansiirrot	7
Vaihtotaseen puuttuvien kuukausi- ja neljännesvuositietojen arviointi	8
Rahoitustase ja ulkomainen varallisuusasema	8
Rahoituserien tilastointijärjestelmän yleispiirteet.....	8
Suorat sijoitukset	9
Arvopaperisijoitukset.....	10
Muut sijoitukset	10
Johdannaiset.....	11
Keskuspankin valuuttavaranto.....	12
Rahoitustaseen ja pääomakorvausten puuttuvien kuukausi- ja neljännesvuositietojen arviointi	12
Tietojen oikeellisuus ja tarkkuus.....	13
Tuotantoprosessin laatu	13
Maksutaseen tilastovirhe	13
Tietojen tarkentuminen ja ennakkotietojen luotettavuus.....	13

Yleistä

Maksutasetilasto kuvaa kansantalouden ulkoista tasapainoa sekä reaali- että rahoitustalouden näkökulmasta ja on osa kansantalouden tilinpitäjärjestelmää. Maksutase koostuu vaihto-, pääoma- ja rahoitustaseesta. Vaihtotase kuvaa ulkomaisten taloustoimien, kuten tavaroiden ja palveluiden ulkomaankaupan, tuotannontekijäkorvausten ja tulonsiirtojen, vaikutusta kansantuloon ja kansantalouden säästämisen ja investointien väliseen tasapainoon. Pääomatase sisältää vain pääomansiirtoja. Rahoitustase kuvaa vaihtotaseen alijäämän rahoitusta tai ylijäämän sijoittamista ulkomaille ja koostuu suorista sijoituksista, arvopaperisijoituksista, muista sijoituksista, johdannaisista sekä keskuspankin valuuttavarannon muutoksista.

Ulkomaisten varallisuuden tilastot kuvaavat rahoitustaseeseen pääomavirroista syntyneitä ulkomaisia saamis- ja velkavarantoja. Niihin kirjataan saamis- ja velkavarantojen arvot tilastointijakson lopussa.

Maksutaseen ja ulkomaisten varallisuuden tilastojen laadinnassa noudatetaan IMF:n maksutasekäsikirjan (5. painos vuodelta 1993) ohjeita ja suosituksia. Euroopassa maksutasetilastointia ohjeistavat Euroopan keskuspankki (rahoitustase) ja Eurostat (vaihtotase) sekä OECD (suorat sijoitukset)¹.

Lainsäädäntö

Suomen Pankin tiedonkeruuvaltuudet perustuvat Euroopan unionin asetukseen Euroopan keskuspankin valtuuksista kerätä tilastotietoja (EY N:o 2533/1998, muutettu 951/2009) ja lakiin Suomen Pankista (214/1998). Tullihallitus ja Tilastokeskus hoitavat omat tiedonkeruusuutensa oman lainsäädäntönsä perusteella.

Suomella on lakisäätteisiä velvoitteita tuottaa ja raportoida maksutasetilastoa Euroopan keskuspankille (EKP) (EKP:n suuntaviivat EKP/2004/15, muutettu EKP/2007/3) ja Euroopan yhteisöjen tilastotoimistolle Eurostatille (Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusta (EY) N:o 184/2005, muutettu (EY) N:o 707/2009) sekä Kansainväliselle valuuttarahastolle (IMF).

Tilaston tuottamisvastuu

Maksutasetta ja ulkomaista varallisuutta koskevat tilastot laaditaan Suomen Pankin tilastoyksikössä. Perustiedot kerätään yhteistyössä Tullihallituksen ja Tilastokeskuksen kanssa.

---

¹ IMF (1993): Balance of Payments Manual, fifth edition; EKP (marraskuu 2004): European Union Balance of Payments/International Investment Position Statistical Methods; Eurostat (toukokuu 2004): Balance of Payments Vademecum; The OECD Benchmark Definition of Foreign Direct Investment (1996); kaikkien kansainvälisten järjestöjen yhteinen Manual on Statistics of International Trade in Services (2001).

Tullihallitus kerää tiedot tavaroiden ulkomaankaupasta sekä julkaisee ulkomaankauppatilastot, ja Tilastokeskus kerää tiedot palvelujen kansainvälisestä kaupasta sekä tulon- ja pääomansiirroista. Suomen Pankki kerää tiedot rahoitustaseen, pääomakorvausten ja ulkomaisen varallisuuden tilastointia varten. Suomen Pankki vastaa valmiiden tilastotietojen lähettämisestä kansainvälisiin järjestöihin.

Taulukko 1. Viranomaisten työnjako maksutasetiedonkeruissa

Maksutase-erä	Tuottaja ja tiedonsaantitaajuus
Vaihtotase	
Tavarakauppa	Tullihallitus – kuukausitieto
Kuljetus	Tilastokeskus – neljännesvuositieto
Matkailu	Tilastokeskus – neljännesvuositieto
Muut palvelut	Tilastokeskus – neljännesvuosi- ja vuositieto
Tuotannontekijäkorvaukset	Suomen Pankki – kuukausitieto, Tilastokeskus – vuositieto
Tulonsiirrot	Tilastokeskus – neljännesvuosi- ja vuositieto
Pääomansiirrot	Tilastokeskus – neljännesvuosi- ja vuositieto
Rahoitustase	
Suorat sijoitukset	Suomen Pankki – kuukausi- ja vuositieto
Arvopaperisijoitukset	Suomen Pankki – kuukausi- ja vuositieto
Muut sijoitukset	Suomen Pankki – kuukausi- ja vuositieto
Lainat ja talletukset	Suomen Pankki – kuukausitieto ja kuukausiarvio
Kauppaluotot	Suomen Pankki – kuukausitieto
Muu pääoma	Suomen Pankki – kuukausitieto
Johdannaiset	Suomen Pankki – kuukausitieto
Keskuspankin valuuttavaranto	Laskennallinen jäännöserä
Virheelliset ja tunnistamattomat erät	

Tilastojen julkaisu ja saatavuus

Julkaisuaikataulu

Suomen maksutaseen julkaisuaikataulut esitetään tilastotiedotteissa sekä Suomen Pankin internetsivuilla ylläpidettävissä julkaisukalenterissa

(http://www.suomenpankki.fi/fi/suomen_pankki/tapahtumakalenteri/index.htm).

Tilastojulkaisujen saatavuus

Maksutasetiedot julkaistaan internetissä Suomen Pankin kotisivulla ja aikasarjojen tietokantasiirtoina. Internetissä julkaistaan kuukausittainen Suomen Pankin maksutasetiedote ja neljännesvuosittain hieman yksityiskohtaisemmat maksutaseen, ulkomaisen varallisuuden sekä ulkomaisen bruttovelan tiedot. Maksutaseen vuosijulkaisu sisältää pitkiä aikasarjoja maksutaseen ja ulkomaisen varallisuuden eristä sekä ristiintaulukointeja sektoreittain ja vaateittain. Vaihtotaseen erien tiedot on vuosijulkaisussa luokiteltu yksityiskohtaisesti palveluerittäin.

Suomen maksutasetta koskevien aikasarjatietokantojen ylläpitäjiä ja jakajia ovat tällä hetkellä Tilastokeskus ja Etlatieto Oy. Tietokantoihin on tallennettu yksityiskohtaisia kuukausi-, neljännesvuosi- ja vuositietoja pitkinä aikasarjoina sekä maksutaseesta että ulkomaisesta varallisuudesta.

Tilastojen valmistuminen ja korjaukset

Kuukausittainen maksutase julkaistaan noin 6 viikon kuluttua tilastokuukauden päättymisestä heti ulkomaankauppatilaston julkaisemisen jälkeen. Joulukuun tiedon julkaisemisen yhteydessä julkaistaan päättyneen vuoden ennakkotieto noin helmikuun puolivälissä. Kunkin kuukausitiedotteen yhteydessä korjataan myös edellisen kuukauden tiedot. Kuukausitilastoihin arvioidaan neljännesvuosittain ja vuosittain kerättävät tiedot. Laajemmat vuositiedot valmistuvat noin 10 viikossa. Kuukausi- ja neljännesvuositietojen keskinäinen tarkennus- ja korjausrytmi on sovitettu yhteen.

Vuositiedot suorien sijoitusten vuosikyselystä ja muiden palvelujen kyselystä valmistuvat tilastovuotta seuraavan vuoden syksyyn mennessä, kun kaikki perustiedot on saatu. EKP:n ja Eurostatin korjausrytmin mukaan suurimmat korjaukset tehdään aina maaliskuun ja syyskuun lopussa. Tuolloin korjataan kaikki edellisen vuoden kuukausi- ja neljännesvuositiedot, jotta ne saadaan yhteneviksi korjattavien vuositasen lukujen kanssa. Myös päättynyttä vuotta edeltävän vuoden tietoja korjataan. Yksityiskohtainen maksutasetilaston [julkaisu- ja revisioaikataulu](#) on nähtävissä Suomen Pankin verkkosivuilla. Luvut tulevat lopullisiksi yli kahden vuoden kuluttua tilastovuoden päättymisestä.

Käsitteet, tietolähteet ja laadintamenetelmät

Vaihtotase

Tavarakauppa

Maksutasetilastoinnissa tavarantuonnin arvot muutetaan ulkomaankauppatilaston cif-määräisistä arvoista maksutaseen fob-määräisiksi arvoiksi², jolloin rahdin ja vakuutuksen osuus tavarantuonnista siirretään kuljetusmenoihin. Tullihallituksen ulkomaankauppatilastoon lisätään myös tiedot laivojen ja lentokoneiden käyttämän polttoöljyn arvosta. Maksutasetilastoinnin maittain jaetuissa tavarakauppatiedossa vienti on tilastoitu määrärajan mukaan, tuonti EU-alueelta lähetysmaan mukaan ja tuonti EU:n ulkopuolelta alkuperämaan mukaan.

Tullihallitus kerää kaikki tavarakaupan tilastoinnissa tarvittavat tiedot. Tiedot Suomen kaupankäynnistä EU:n ulkopuolisten kanssa saadaan tullausjärjestelmästä. EU:n sisäisestä kaupasta tuojat ja viejät ilmoittavat kuukausittain EU:n Intrastat-järjestelmän mukaiset tilastotiedot tullilaitoksen aluehallintoon, joka tarkistaa ne ja toimittaa edelleen Tullihallitukselle.

Tullihallituksen tilastojärjestelmä on kuvattu Tullin verkkosivuilla:

http://www.tulli.fi/fi/suomen_tulli/ulkomaankauppatilastot/tilastointi/kasikirja/index.jsp.

Palvelut

Tilastokeskus kerää matkailun, kuljetuksen, vakuutuksen ja ns. muiden palvelujen kaupan tilastoinnissa tarvittavat tiedot erilliskyselyillä. Lisäksi palveluerien laadinnassa käytetään apuna hallinnollisia tarkoituksia varten kerättyjä tietoja sekä asiantuntija-arvioita.

Palvelut, kuljetus

Kuljetuksista valtaosa on merikuljetusrahtimenoja ja alusten maksamia ahtaus-, satama-, väylä- ja luotsimenoja. Merikuljetusrahtitulot ovat suomalaisten varustamojen ulkomaisten tavaroiden kuljetuksista ansaitsemia tuloja. Vastaavat menot ovat ulkomaisille kuljettajille maksettuja merikuljetusmenoja. Huomattava kuljetustuloerä on ulkomaisilta matkailijoilta saatu kuljetustulo, joka jakautuu merikuljetustuloon ja lentokuljetustuloon. Vastaavat menot ovat suomalaisten ulkomaisille kuljetusyriyksille maksamia menoja.

Kuljetusta koskevat tiedot hankitaan useasta tietolähteestä. Meriliikenteen kuljetustuloja (= kuljetusten vientiä) ja osin kuljetusmenoja (= kuljetusten tuontia) sekä ulkomaille maksettuja liikennekustannuksia koskevat tiedot perustuvat pääosin Tilastokeskuksen Yritysten suhdanteet -yksikön tilastoon "[Ulkomaan meriliikenteen tulot ja menot](#)". Sen lisäksi meriliikenteen ulkomaiset rahtimenot arvioidaan käyttäen hyväksi ulkomaisten varustamojen markkinaosuuksia ja tuonnin tavara- ja maajakautumaa koskevia tietoja. Lentoliikenteen kuljetustulotiedot kysytään kotimaisilta lentoyhtiöiltä. Näiden tietojen ja Suomesta ulkomaille suuntautuvaa lentoliikennettä koskevien markkinaosuustietojen perusteella arvioidaan ulkomaisten lentoyhtiöiden Suomesta saamat tulot. Tiedot maantiekuljetusten ulkomaisista tuloista

---

² Tullihallituksen ulkomaankauppatilaston cif-määräisestä tuonnin arvosta vähennetään ulkomaisten kuljettajien ja vakuuttajien osuus, joka siirretään kuljetus- ja vakuutusmenoihin.

perustuvat Suomen kuorma-autoliiton asiantuntija-arvioon. Maantiekuljetusten ulkomaiset menot ulkomaille arvioidaan vastaavien tulojen perusteella.

Palvelut, matkailu

Matkailuerään tilastoidaan kaikki muut matkasta aiheutuvat menot kuin maiden väliset kuljetukset, jotka luetaan kuuluvaksi kuljetuserään. Matkailuerään kuuluviksi luetaan myös risteilyistä, kausi- ja rajatyöntekijöistä sekä ulkomaisesta opiskelusta ja sairaudenhoidosta aiheutuneet menot.

Matkailutulotietojen pääasiallisena lähteenä käytetään ulkomaisille matkailijoille tehtävää [rajahaastattelututkimusta](#), jota täydennetään EU:n matkailutilastodirektiivin (95/57EY) mukaan tehdyllä [majoitustilastolla](#). Matkailumenoja koskevien tietojen ensisijaisena lähteenä käytetään [Suomalaisten matkailu -tutkimusta](#). Se on otospohjainen puhelinhaastattelututkimus, jonka kohdejoukkona ovat 15–74-vuotiaat Suomessa pysyvästi asuvat henkilöt. Otos on yhtenäinen kuluttajabarometrin kanssa. Matkailumenojen laskennassa hyödynnetään myös muita matkailua kuvaavia tilastoja, kuten Suomen matkatoimistoalan liiton keräämiä tietoja lentäen tehdyistä valmismatkoista sekä kansainvälisen lento- ja laivaliikenteen matkustajatilastoja. Lisäksi käytetään rajavartiolaitoksen EU:n ulkorajaliikenteestä keräämiä tilastoja, joissa matkailijat eritellään kansallisuuksittain.

Palvelut, muut palvelut

Muihin palveluihin luetaan vakuutus- ja rahoituspalvelut, posti- ja telekommunikaatiopalvelut, rakennuspalvelut, tietotekniikka- ja informaatiopalvelut, rojaltit ja lisenssimaksut, muut liike-elämän palvelut sekä henkilökohtaiset, kulttuuri- ja virkistyspalvelut.

Tilastokeskuksen säännöllinen palvelujen ulkomaankaupan tilastointi kattaa maksutaseen muut palvelut -erän, pois luettuna vakuutus- ja rahoituspalvelut. Palvelukaupan tilaston sisältö, käsitteet ja menetelmät on kuvattu [Tilastokeskuksen verkkosivuilla](#).

Tiedot ulkomaisista vakuutustuloista ja -menoista saadaan Finanssivalvonnan toteuttamasta vuosikyselystä. Kyselyssä ovat mukana kaikki Suomessa vakuutuksia myyvät yritykset. Tavaravakuutusta koskevat tiedot perustuvat pääosin Tullihallituksen määrävuosittain toteuttaman tavarakaupan rahti- ja vakuutuskselyn tuloksiin. Lisäksi suomalaisilta yrityksiltä tiedustellaan palvelukyselyn yhteydessä niiden ulkomailta hankkimia vakuutuspalveluja.

Tuotannontekijäkorvaukset

Palkansaajakorvaukset

Tuotannontekijäkorvauksiin luettavat palkat ja palkkiot sisältävät maksut ammattipalveluista ja muut henkilökohtaiset palkat ja palkkiot sekä työnantajan sosiaalivakuutusmaksut. Verotuksen maksuunpanotilaston mukaiset kotitalouksien ulkomailta saamat palkkatulot sisältävät vain alle kuusi kuukautta ulkomailla työskennelleiden saamat palkat ja palkkiot.

Palkat alle vuoden pituisista työsuhteista arvioidaan korottamalla maksuunpanotilaston mukaista lukua asiantuntija-arvion perusteella. Ulkomaille maksetut palkat ovat Suomessa työskennelleiden ulkomaalaisten lukumäärään ja Suomen keskipalkkoihin perustuvia asiantuntija-arvioita. Palkkojen osuus tuotannontekijäkorvauksista on toistaiseksi hyvin pieni.

Pääomakorvaukset

Pääomakorvaukset ovat rahoitussaamisiin ja -velkoihin perustuvia korvauksia. Pääomakorvaukset sisältävät suorien sijoitusten oman pääoman tuotot ja korot, arvopaperisijoitusten osingot ja korot sekä muiden sijoitusten korot ja valuuttavarannon tuotot. Pääomakorvauksista osingot kirjataan tilastoon maksuperusteisina ja korot suoriteperusteisina. Suorien sijoitusten oman pääoman osingot kirjataan silloin, kun ne ovat maksettavissa, mutta käytännössä ainakin pienimmistä yrityksistä saadaan maksuperusteista tietoa. Oman pääoman tuotosta sijoituskohteissa vähennetään sijoituskohteiden maksamat osingot. Näin laskettu erotus kirjataan erään uudelleen sijoitetut voitot. Sen vastaerä on rahoitustaseen suorissa sijoituksissa. Pääomavoittoja tai -tappioita ei lasketa kuuluviksi oman pääoman tuottoon. Emo- ja tytäryhtiön välisten lainojen korot kirjataan ns. sijoitussuuntaperiaatteen (directional principle) mukaisesti nettoutettuina.

Pääomakorvaukset tilastoidaan pääosin Suomen Pankin tilastoyksikön tekemien maksutasekyselyjen mukaisesti (ks. kohta 3.2.1). Tiedot pääomakorvauksista laaditaan sijoituslajeittain. Suorien sijoitusten oman pääoman tuotot, eli osuudet sijoituskohteiden tuloksesta, lasketaan vuosittain yrityksille suunnattujen tilinpäätöspohjaisten kyselyiden perusteella. Jälkimarkkinakelpoisten joukkolainojen suoriteperusteisten korkomenojen tilastoinnissa hyödynnetään Euroopan keskuspankin keskitetyn arvopaperitietokannan arvopaperikohtaisia tietoja.

Tulonsiirrot

Vastikkeettomat tulonsiirrot jaetaan yksityisiin ja julkisiin. Yksityiset tulonsiirrot kattavat ulkomaille annetut lahjat, yksityiset avustukset, perinnöt, verot, eläkkeet ja muut tulonsiirrot. Yksityisiin tulonsiirtotuloihin kuuluu myös EU:n maksama maatalouden tuki. Muut yksityiset tulonsiirrot tarkoittavat vakuutusmaksuja ja vahingonkorvauksia.

Julkiset tulonsiirrot kattavat valtion ja kuntien avustukset, kansainvälisten järjestöjen jäsenmaksut sekä kehitysapuun liittyvät maksut.

Yksityisten tulonsiirtotietojen laadinnassa on käytetty apuna historiallista aineistoa, hallinnollista budjettitietoa, asiantuntija-arviota sekä muiden yksityisten tulonsiirtojen tapauksessa vakuutuspalveluja koskevaa kyselyä. Julkisten tulonsiirtojen ennakkotiedot kerätään Valtiokonttorista saatavista valtion kirjanpito tiedoista, ja vuoden lopussa Tilastokeskus tarkistaa ne tilinpäätösaineiston ja erityisselvitysten perusteella. Erityisselvityksiin käytetään EU:n Suomea koskevissa tilastoissaan ilmoittamia tukipalkkioiden ja muiden EU-maksujen tietoja.

Pääomansiirrot

Pääomansiirrot koostuvat investointiavuista ja muista pääomansiirroista (esim. kiinteän omaisuuden omistusoikeuden siirrot ja velkojen anteeksiannot). Suomen maksutaseessa suurin osa pääomansiirroista on investointiapuja, ja muut pääomansiirrot ovat vähäisiä. Investointiavut liittyvät lähinnä EU:n rakenne- ja maatalousrahastojen maksuihin julkiselle ja yksityiselle sektorille.

Pääomansiirtojen tilastotiedot perustuvat Tilastokeskuksen käytössä oleviin hallinnollisiin aineistoihin, pääasiassa valtion tilinpäätökseen.

Vaihtotaseen puuttuvien kuukausi- ja neljännesvuositietojen arviointi

Palveluerien kuukausittaiset ennakoarviot tehdään Suomen Pankin tilastoyksikössä rakenteellisiin aikasarja- ja indikaattorimalleihin perustuvaa menettelyä käyttäen. Siinä estimoitavaa palvelukauppaa tarkastellaan osana koko ulkomaankauppaa. Selitys- ja ennustusvoimaisia indikaattoreita käytetään selittäjinä mallijärjestelmässä. Neljännesvuositteiset mallitulokset jaetaan kuukausille.

Tietoja korjataan kahdessa vaiheessa, ensin neljännesvuosittain, kun saadaan tilastotiedot matkailusta, kuljetuksesta ja muista palveluista. Toinen revisio ajoittuu vuosittain syyskuuhun, kun muiden palvelujen vuosikyselyn tulokset valmistuvat.

Pienissä erissä, kuten palkoissa, yksityisissä tulonsiirroissa ja pääomansiirroissa, joissa tieto saadaan vuosittain, kuukausiarviot perustuvat pääsäännön mukaan edellisen vuoden tasoon, joka on jaettu tasan kuukausille.

Rahoitustase ja ulkomainen varallisuusasema

Rahoitustaseen ja ulkomaisen varallisuusaseman tilastoinnissa noudatetaan IMF:n 5. maksutasekäsikirjan suosituksia ja luokituksia sekä niistä Euroopassa (EKP, Eurostat) tehtyjä tulkintoja. IMF:n sijoituslajin mukaisessa maksutaseluokituksessa eritellään suorat sijoitukset, arvopaperisijoitukset, muut sijoitukset, johdannaiset ja keskuspankin valuuttavarannon muutos. Muiden sijoitusten aleriä ovat lainat ja talletukset, kauppaluotot ja muut saamiset ja velat. Sektoriluokitus on virallisen, mm. kansantalouden tilinpidossa sovellettavan luokituksen mukainen. Muut sijoitukset voidaan jakaa pitkä- ja lyhytaikaisiin saamisiin ja velkoihin.

Rahoituserien tilastointijärjestelmän yleispiirteet

Suomen Pankissa rahoitustaseen ja pääomakorvausten virtojen sekä ulkomaisten saamisten ja velkojen varantotietojen tilastointi perustuu alun perin vuonna 1991 käyttöön otettuihin kyselyihin. Kyselyjä on uudistettu säännöllisesti. Maksutasekyselyjä on nykyään kolmentyyppisiä:

1. Ulkomaisten saamisten ja velkojen kuukausi- ja vuosikyselyt, joilla kerätään tiedot saamisten ja velkojen varannoista ja niiden muutoksista (netto), arvostuseristä sekä vastaavista koroista ja osingoista sektoreittain.
2. Tilinhoitajayhteisöille (kotimaiset arvopaperien säilyttäjät) suunnattu kuukausittainen arvopapereiden säilytyskysely.
3. Suorien sijoitusten tilinpäätöspohjaiset vuosikyselyt.

Kyselyiden yksityiskohtaiset sisällöt ja tiedonkeruun käytännön menettelyt on kuvattu [maksutaseen raportointiohjeissa](#) Suomen Pankin verkkosivuilla.

Lisäksi maksutasetta varten kerätään tietoja myös EKP:n rahalaitosten ja sijoitusrahastojen tasetiedonkeruiden yhteydessä.

Tilastointijärjestelmän peruseriaatteena on kysely suoraan tiedon lähteeltä eli sijoitus- tai rahoituspäätöksiä tekevilta institutionaalisilta yksiköiltä. Maksutasekyselyt ovat luonteeltaan kokonaistutkimuksia, joista pienet yritykset on jätetty pois.

Yrityssektorin kyselyjen kehikot^[1] määrittellään Tilastokeskuksen yritys- ja yhteisörekisterin perusteella. Yritysrekisterissä on tiedot noin 300 000 yhteisöstä sekä merkintä ulkomaalaisomistuksesta. Lisäksi rekisterissä on lisätietona luettelo yrityksistä, joilla on ulkomaisia tytäryrityksiä. Kehikkoja täydennetään verohallinnolta saatavien 15 000 suurimman yrityksen tasetietojen sekä Suomen Pankin kyselyistä saatujen tietojen perusteella. Yrityssektorin maksutasekyselyihin otetaan mukaan sellaiset yritykset, joiden ulkomaisten saamisten ja velkojen ennakoidaan näiden tietolähteiden perusteella olevan suurimpia. Käytännössä kuukausikyselyn piirissä on viime vuosina ollut noin 90–140 yritystä ja vuosikyselyissä yhteensä noin 1 000–1 200 yritystä.

Rahalaitosten ja sijoitusrahastojen määritelmien ulkopuolelle jäävät muut rahoitussektorin toimijat valitaan maksutasekyselyihin Finanssivalvonnan tietojen, verohallinnon tasetietojen ja yritysrekisterin avulla samalla tavalla kuin yrityssektorin tapauksessa.

Suorat sijoitukset

Käsite

Suora sijoitus on taloustoimi, jolla toisessa maassa sijaitseva talousyksikkö hankkii pysyvän määräysvallan toisessa maassa toimivasta talousyksiköstä perustamalla yrityksen tai tekemällä yrityskaupan. Käytännössä määräysvallan katsotaan syntyvän 10 prosentin omistusosuuden myötä.

Suorien sijoitusten pääoma jaetaan oman ja vieraan pääoman ehtoihin eriin. Vaihtotaseessa esitettyjen uudelleen sijoitettujen voittojen vastaerä kirjataan omaan pääomaan. Omaan pääomaan luetaan kaupat yritysten osakkeilla, osakkeiden merkinnät suunnatuissa aneissa ja muut peruspääoman sijoitukset. Suorien sijoitusten vieraan pääoman ehtoihin eriin luetaan yksittäislainat, vuokrausluotot, talletukset konsernitileille, omaan pääomaan rinnastettavat pääomalainat, kauppaluotot, lainojen korkojen suoritusperusteiseen kirjaukseen liittyvät siirtovelat ja -saamiset, joukkolainat ja rahamarkkinapaperit. Jos sekä velkoja että velallinen ovat muuta rahoitustoimintaa kuin vakuutusta harjoittavia, ainoastaan ns. ikuiset lainat luokitellaan suorien sijoitusten vieraaseen pääomaan.

Suorat sijoitukset tilastoidaan ns. sijoitussuunnan mukaan. Se tarkoittaa, että suomalaisten sijoittajien saamiset ulkomaisista kohteista ja velat ulkomaisille kohteille kirjataan erään suorat sijoitukset ulkomaille. Vastaavasti Suomeen suuntautuviin suoriin sijoituksiin kirjataan suomalaisten sijoituskohteiden velat ulkomaisille sijoittajille ja saamiset niiden ulkomaisilta sijoittajilta.

Tilastointi

Suorien sijoitusten tilastojen tärkeimmät tietolähteet ovat vuosittaiset tilinpäätöspohjaiset kyselytutkimukset. Kyselyt ovat luonteeltaan kokonaistutkimuksia, joista pienet yritykset jätetään pois.

---

^[1] Kyselyn otantakehikko on teoreettisen perusjoukon vastine käytännössä. Kehikko on luettelo yrityksistä, jotka ovat kyselyn kannalta relevantteja ja jotka ovat käytännössä mahdollista tavoittaa, eli niistä on yhteystiedot yms.

Vastaajat valitaan siten, että noin 90 % suorien sijoitusten kokonaisarvosta saadaan katettua. Kyselyjen kehikot perustuvat yritysrekisteriin ja sen lisätietoihin ulkomaalaisomistuksesta sekä konsernirekisteriin ja sen tietoihin tytäryhtiöistä. Suorien sijoitusten arvot sille kehikon osalle, jolta ei kysytä, arvioidaan verohallinnolta saatavien tasetietojen perusteella estimoimalla suora sijoitus – muuttujien ja vastaavien tasemuuttujien välinen suhde (regressioyhtälö) kyselyyn kuuluvien pienimpien yritysten joukosta. Kyselyjen tulokset valmistuvat seuraavaan syksyyn mennessä.

Ulkomaisten saamisten ja velkojen kuukausikyselyssä kysytään myös suorien sijoitusten tietoja, mistä syystä vuosikysely on räätälöity vastaajaositteiden mukaan päällekkäisen tiedonkeruun välttämiseksi. Juoksevaan tilastointiin kuuluvat myös suorien sijoitusten jatkuva seuranta ja ajantasaiset erilliskyselyt uusista yrityskaupoista. Laadintaprosessin rakenteen vuoksi tilastot ovat siten ajassa täydentyviä.

Arvopaperisijoitukset

Käsite

Arvopaperisijoituksiin luetaan suoriin sijoituksiin ja valuuttavarantoon kuulumattomat arvopaperikaupat. Arvopaperisijoituksia ovat sellaiset arvopaperikaupat, joissa oman pääoman omistusosuus tai äänivalta jää sijoituksen jälkeen alle 10 prosenttiin. Arvopaperikaupan erät arvostetaan markkinahintaan, joten omistusvaihdoksissa realisoituvat pääomavoitot näkyvät varantojen muutosten ja virtojen välisissä arvostuserissä.

Arvopaperikaupassa erät jaetaan oman ja vieraan pääoman ehtoihin arvopapereihin. Oman pääoman ehtoisia arvopapereita ovat osakkeet, osuustodistukset ja sijoitusrahasto-osuudet. Vieraan pääoman ehtoihin arvopapereihin kuuluvat joukkolainat ja rahamarkkinapaperit. Käytännössä vieraan pääoman ehtoisista arvopaperiveloista suurin osa on ulkomailla liikkeeseen laskettuja joukkolainoja.

Tilastointi

Arvopaperisijoitusten tiedot saadaan kuukausittaisista tilinhoitajayhteisö- ja ulkomaisten saamisten ja velkojen kyselyistä. Tiedot kerätään arvopaperikohtaisesti ja niiden luokittelussa käytetään apuna Euroopan keskuspankin keskitettyä arvopaperitietokantaa, joka sisältää perustiedot lähes kaikista aktiivisen kaupankäynnin kohteena olevista arvopapereista globaalisti. Kyselyissä kysytään ainoastaan kantatiedot ja arvopaperisaamisten ja -velkojen virtatiedot johdetaan kantojen erotuksista arvomuutokset huomioon ottaen.

Muut sijoitukset

Käsite

Muihin sijoituksiin luetaan lainat ja talletukset, kauppaluotot ja muut saamiset ja velat.

Lainat ovat lainanantajan ja lainanottajan keskenään tekemiä kahdenvälisiä luottosopimuksia, jotka eivät ole jälkimarkkinakelpoisia. Lainoihin luetaan myös pitkäaikaiset vuokrasopimukset. Tämänkaltaisen rahoitusleasing on yleistä laivojen ja suurten koneiden vuokrauksessa. Arvopapereiden takaisinostosopimukset eli repokaupat kirjataan kansainvälisten kirjaussopimusten mukaisesti tähän erään, vaikka oikeudellisesti ne eivät ole lainoja. Repokaupat vastaavat vakuudellista lainaa, jossa myyjän alun perin omistamia arvopapereita käytetään lainan vakuutena. Myös private placement -joukkolainat kuuluvat käsitteellisesti lainaerään.

Talletukset ovat määräaikaaisia tai vaadittaessa välittömästi nostettavia. Niitä voidaan käyttää maksujen suorituksiin, eikä käyttöön liity merkittäviä kuluja tai rajoituksia. Talletuksiin kuuluvat myös käteisrahasaamiset.

Kauppaluottoihin kirjataan vientisaamiset ja -ennakot sekä tuontivelat ja -ennakot. Kauppaluottoja ovat tavara- ja palvelukauppaan liittyvät kauppaluotot, kuten tilivelat, toimitusluotot (ulkomaisen myyjän myöntämät maksuaika), ostovelat sekä ulkomaiselta ostajalta saadut ennakot tekeillä olevista tai tulevista suorituksista.

Muuhun pääomaan kuuluvat esimerkiksi pankkien väliset maksunvälitysvelat ja -saamiset, arvopaperikauppojen maksuaikavelat ja -saamiset, vakuutusyhtiöiden jälleenvakuutusvelat ja -saamiset sekä talletteet ja yritysten vekselirahoitus. Lisäksi erään kirjataan sellaiset vaateet, jotka eivät sovellu kirjattaviksi mihinkään muualle maksutaseluokituksiin.

Tilastointi

Tiedot muiden saamisten ja velkojen eristä kerätään Suomen Pankin ulkomaisten saamisten ja velkojen kyselyillä (ks. kohta 3.2.1).

Suomen maksutasetta varten ei erikseen tilastoida lainojen nostoja ja kuoletuksia, vaan lainat ilmoitetaan kyselyissä nettomuutoksina (nostoista on vähennetty kuoletukset). Rahoitusleasingissä vuokrattava tavara kirjataan tavarakauppaan ja vuokra lainoihin. Vuokranmaksut kirjataan kuoletuksiin ja korot muiden sijoitusten korkoihin.

Kauppaluottotiedot kerätään yritysten ja valtion ulkomaisten saamisten ja velkojen kyselyjen yhteydessä. Juoksevaan, vuodensisäiseen tilastointiin käytettävien yrityskyselyjen kauppaluottotuloksia korotetaan niiden kattavuusosuuden avulla, koska viejiä ja tuojia on paljon enemmän kuin rahoitusliiketoimien kannalta olennaisia yrityksiä.

Muiden saamisten ja velkojen merkittävien erä on pankkien väliset interbanktilletukset, jotka ovat luonteeltaan lyhytaikaisia ja volyymiltään suuria ja hyvin vaihtelevia. Interbanktilletusten maksutaseeseen tarvittavat tiedot johdetaan rahalaitosten tasetilastoinnista.

Johdannaiset

Käsite

Johdannaiset ovat rahoitusinstrumentteja, joiden hinta määräytyy jonkin toisen hyödykkeen arvon perusteella. Tällainen hyödyke eli kohde-etuus voi periaatteessa olla mikä tahansa tuote, esimerkiksi valuutta, korko, osake, indeksi tai raaka-aine. Johdannaiset sisältävät erilaiset optiot, optiotodistukset (warrantit), termiinit, futuurit sekä valuutan- ja koronvaihtosopimukset.

Tilastointi

Johdannaisiin liittyvät liiketoimet sekä vastaavat saamis- ja velkakannat tilastoidaan erikseen, irrallaan kohde-etuuksista. Johdannaisinstrumenteista syntyvät pääomavirrat kirjataan nettomuutoksina eikä niiden virtatietoja eritellä saamiisiin ja velkoihin. Nettomuutoksiin kirjataan tilastointijakson aikana toteutuneet

ulkomailla asuvien kanssa tehdyistä sopimuksista johtuneet maksuvirrat (kassavirrat). Tällaisia virtoja ovat esimerkiksi vakioitujen johdannaissopimusten alkaessa maksettavat preemiot, niiden voimassaoloaikana toteutetut välitilitykset (ns. ei-palautettavat marginaalimaksut) ja päättyessä toteutettavat nettoarvotilitykset sekä kaikki vakioimattomiin sopimukseen liittyvät nettomaksut osapuolten kesken.

Johdannaisten kantatiedot eritellään saamisiin ja velkoihin. Saamiskanta on kaikkien niiden johdannaissopimusten arvojen summa, joiden markkina-arvot ovat positiivisia, ja velkakanta puolestaan on niiden sopimusten arvojen summa, joiden markkina-arvot ovat negatiivisia. Sopimuksen markkina-arvo on Suomessa asuvan kannalta positiivinen silloin, kun ulkomailla asuvalle vastapuolelle syntyy nettomääräinen maksuvelvoite kotimaassa asuvaa raportoijaa kohtaan, mikäli sopimus selvitetäisiin välittömästi (eli kuukauden lopussa). Vastaavasti markkina-arvo on negatiivinen silloin, kun kotimaassa asuvalle raportoijalle syntyy nettomääräinen maksuvelvoite ulkomailla asuvaan vastapuoleen nähden. Johdannaissopimusten alla olevien kohde-etuuskien arvoja ei kirjata johdannaissopimusten arvoihin.

Keskuspankin valuuttavaranto

Valuuttavaranto tilastoidaan Kansainvälisen valuuttarahaston (IMF) ja Euroopan keskuspankin ohjeiden mukaan. Valuuttavaranto kattaa rahakullan, erityiset nosto-oikeudet, varanto-osuuden IMF:ssä ja valuuttasaamiset. Valuuttakurssina käytetään arvopäivän avistakurssia ja erät kirjataan markkinahintaisina.

Maksutaseen valuuttavarantotiedot perustuvat Suomen Pankin kirjanpitoon.

Rahoitustaseen ja pääomakorvausten puuttuvien kuukausi- ja neljännesvuositietojen arviointi

Ennakkotiedot suorien sijoitusten uudelleen sijoitetuista voitoista ovat Suomen Pankissa tehtyjä arvioita, sillä vuosikyselyjen vastaukset ovat käytettävissä vasta tilastovuotta seuraavan vuoden syyskuussa. Sijoituskohteiden tulosten arviointi kuluu vuoden kuukausi- ja neljännesvuositilastoihin perustuu viimeisimmän vuosikyselyn tietoihin. Yleinen kansainvälinen talouskehitys sekä muutokset kohdejoukossa otetaan myös huomioon arviota tehtäessä. Vuosiarviot jaetaan tasaisesti kuukausille. Uudelleen sijoitettujen voittojen kuukausiarvioissa otetaan huomioon kuukausittaisessa tiedonkeruussa saadut tiedot osinkomaksuista, jotka vähennetään tulosarvioista. Lisäksi ulkomaisille sijoittajille suoritettuja osinkoja arvioidaan viimeisimmän vuosikyselyn tiedoilla.

Edellistä vuotta koskevien vuosikyselyjen valmistumisen jälkeen syyskuussa korjataan kuluva vuotta koskevia arvioita. Samalla edellisen vuoden kuukausitiedot korjataan vastaamaan kyselyistä saatuja vuositietoja.

Kiinteistöinvestoinnit Suomeen ja ulkomaille arvioidaan aikaisempien vuosien tietojen perusteella. Sijoitukset ovat toistaiseksi olleet vähäisiä.

Tietojen oikeellisuus ja tarkkuus

Tuotantoprosessin laatu

Maksutasetilastojen laadun ylläpitämiseksi ja parantamiseksi on kiinnitetty suurta huomiota käytännön kyselykehikkojen määrittelyyn ja rekisterien tarkkuuteen. Tilastointiin vaikuttavat rahoitusmarkkinoiden ja yrityssektorin institutionaaliset muutokset on pyritty ottamaan huomioon.

Rahoitustaseessa työeläkelaitosten nopeasti kasvava ulkomainen sijoitustoiminta on muuttanut pääomanliikkeiden sektorirakennetta. Yritysten ulkomailla olevat rahoituskeskukset lisäävät yritysten sisäisten, suoriin sijoituksiin tilastoitavien, lyhytaikaisten pääomanliikkeiden vaihtelua. Monikansallisten pankkikonsernien sisäiset pääomavirrat näkyvät erityisesti muissa sijoituksissa. Yrityskaupat aiheuttavat suuria heilahteluja niin suoriin sijoituksiin kuin arvopaperisijoituksiinkin.

Tietojen oikeellisuutta ja tarkkuutta tarkastellaan säännöllisesti. Maksutasetilastoinnin kyselyjärjestelmän luonteen mukaisesti ns. otantavirhettä tulee vain muiden palvelujen vuosikyselyissä. Paljon otantavirhettä tärkeämpiä virhelähteitä ovat kehikkovirhe ja mittausvirhe. Kehikkovirhettä syntyy rekisterien jälkeenjääneisyydestä, kun kaikkia vastaajia ei löydetä, ja mittausvirhettä vastaajien tulkitessa väärin kyselyn tiedonantovaatimusta. Suomen tilastot ovat herkkiä juuri kehikko- ja mittausvirheiden suhteen, koska Suomessa on kansantalouden kokoon verrattuna erittäin suuria kansainvälisiä yrityksiä.

Maksutaseen tilastovirhe

Virheelliset ja tunnistamattomat erät kokonaisuutena ovat kaikkien maksutaseen erien virheiden ja puuttuvien tietojen nettosuure, joka laskennallisesti on vaihto- ja pääomataseen summan ja rahoitustaseen ero tietyllä aikavälillä. Tilastovirhe on suhteellisesti suurempi kuukausi- ja neljännesvuositilastossa kuin vuositasolla, koska jälkimmäisessä tarkastelussa monet ajoituserot häviävät. Suurten kansainvälisten yritysten ulkomaiset liiketoimet aiheuttavat tilastoihin huomattavaa vaihtelua, ja niiden liiketoimien vastaerät eivät rahaliiton oloissa välttämättä tule näkyviin Suomen maksutasetilastossa. Lisäksi ajoituserot kirjauksissa saattavat näkyä suurina tilastovirheinä tai peräkkäisinä suurina erimerkkisinä tilastovirheinä.

Tietojen tarkentuminen ja ennakkotietojen luotettavuus

Vuosikyselyihin perustuvat tiedot arvioidaan tilastovuoden kuukausi- ja neljännesvuosiennakkotilastoihin. Siten tietojen saanti täydentyy ajan mittaan, mikä saattaa johtaa huomattaviin korjauksiin tilastoissa. Suurimmat korjaukset ovat johtuneet yritysten voitonjakotietojen ja uudelleen sijoitettuja voittoja koskevien tietojen saamisesta käyttöön vasta tilastovuotta seuraavan vuoden syksyllä. Tullihallitus korjaa kuukausittaisia ulkomaankauppätietoja vähitellen tilastovuotta seuraavan vuoden kevääseen saakka. Palvelukaupan kuukausittaisen ja neljännesvuosittaisen ennakkotietojen arviointi ennen vuosikyselyjen valmistumista ei ole johtanut suuriin korjauksiin vaihtotaseessa. Sen sijaan palvelujen ulkomaankaupan käsitteen ja tilastoinnin tarkentaminen on johtanut palveluerien tietojen merkittäviin tasotarkistuksiin 2000-luvun loppupuolella.